

DEFINIRANJE GEO U SUSTAVU ZNANOSTI – GEOPOLITIČKA PERSPEKTIVA I METODE

Prof.dr.sc. Marta Zorko

Sveučilište u Zagrebu

Fakultet političkih znanosti

SADRŽAJ

- ULOGA GEOGRAFIJE – GEOPOLITIKA KAO SUDBINA?
- GEOGRAFIJA KAO SUDBINA – SPYKMAN, COHEN I KAPLAN
- DEFINIRANJE GEO U SUSTAVU ZNANOSTI
- DEFINIRANJE GEO U POLITIČKIM ZNANOSTIMA
- DEFINIRANJE GEO U SUVREMENIM MEĐUNARODNIM ODNOSIMA
- DEFINIRANJE GEO U GEOPOLITICI
- GEOGRAFIJA, GEOSTRATEGIJA, STRATEŠKE STUDIJE I PLANIRANJE
- ANALIZA GEOPOLITIČKOG POLOŽAJA DRŽAVE
- ANALIZA GEOPOLITIČKE MOĆI
- ANALIZA SCENARIJA
- ZAKLJUČAK
- PLAN I TEME PREDAVANJA 2024/2025

ULOGA GEOGRAFIJE – GEOPOLITIKA KAO SUDBINA?

- Geografska predodređenost
 - Geografska determiniranost
 - Geografska hendikepiranost
-
- Maritimnost?
 - Prokletstvo resursa?
 - Okruženje?
 - Spojnice – shatterbelts?

GEOGRAFIJA KAO SUDBINA?

- SPYKMAN VS. COHEN
- Spykman, Nicholas J. GEOGRAPHY AND FOREIGN POLICY, 1, The American Political Science Review, Vol. 32, No. 1 (Feb., 1938), pp. 28-50
- Cohen, Saul B. GEOGRAPHY AND STRATEGY: THEIR INTERRELATIONSHIP, Naval War College Review, Vol. 10, No. 4 (December, 1957), pp. 1-31

Spykman

- “Geography does not argue. It simply is.” (1942)
- “Geography does not determine, but it does condition; it not only offers possibilities for use, it demands that they be used; man's only freedom lies in his capacity to use well or ill or to modify for better or worse those possibilities.” (1938)
- “Politika svih sila leži u njihovoj geografiji”, priznao je čovjek čiji je poznati odgovor, “Okolnosti? Ja stvaram okolnosti”, ukazuje na njegov prezir prema bilo kojem faktoru osim ljudske volje kao arbitru ljudske sudbine. No, otkako se Crveno more otvorilo za Mojsija i sunce se poslušno zaustavilo za Jošuu, ljudska volja nije uspjela povratiti kontrolu nad topografijom i klimom kao što su to činili ti odlučni ljudi. Vjerojatno je sigurno reći da je Napoleon Bonaparte na kraju poražen ruskom geografijom, a ne ljudima. Ako je još uvijek živ, u Waterloo i danas postoji odan vodič koji tvrdi s nepokolebljivim uvjerenjem da nisu genijalnost ni vještina, već močvarni jarak dali tu pobjedu Wellingtonu.” (1938)

Spykman

- Elementi koji čine vanjsku politiku pojedine države su: veličina teritorija, prirodne granice, broj stanovnika, raspored sirovina, ekonomski i tehnički razvoj, etnička homogenost, efikasna socijalna integracija, politička stabilnost i karakter nacionalnog duha.
- SAD globalni arbitar u potrazi za svjetskim mirom
- R. H. Wheeler (1944) klima – zlatna povijest – veliki vladari
- Mahan
- East: “Nature imposes, man disposes” - priroda nameće, čovjek raspolaže...

Cohen

- The Geography and Strategy: their Interrelationship – tema istovremeno precijenjena i podcijenjena.
- Geografija ne diktira Strategiju, već znanje o geografiji i geografskim parametrima može/mora utjecati na strategiju – čovjek u središtu
- Geografija više od topografije (položaj, veličina, prirodne karakteristike)
- Citira Harolda i Margaret Sprout (1956) koji kažu da se problem javlja kod pogrešne interpretacije geografije kao takve i uporabe iste u tezama politologa poput Spykmana i Wrighta – i drugih ne-geografa
- “Geography is the study of man in reciprocal relation to the stage that is this earth of ours” (p.2)

POZICIONIRANJE GEO U SUSTAVU ZNANOSTI

Prirodne ili društvene znanosti?

- Dualistički pristup geografiji – objekt Zemlja
- Dihotomija – zemlja (tlo) vs. Prostor
- **Fizička geografija vs. Društvena geografija**
- Društvena ili socijalna geografija (antropogeografija, *human geography*) ima tri glavna istraživacka polja:
 - A. ekonomsko
 - B. socijalno
 - C. političko

- Geografsko proučavanje nužno ulazi u sferu i prirodnih i društvenih znanosti koje imaju definiran objekt i metodologiju proučavanja
- Proučavanje uzročnih veza i odnosa između pojedinih geografskih elemenata, prirode i čovjeka, odnosno društva, rezultiralo je s razvojem dviju doktrina:
 - PRIRODNI DETERMINIZAM – Ratzel - Raumpolitik – “Die Geopolitik will und muss zum geographischen Gewissendes Staates werden” - geopolitika je geografska savjest države
 - POSIBILIZAM – Vidal de la Blanche - “The true and only geographical problem is that of the utilization of possibilities.” (Fevbre, 1925) – iskorištavanje datosti!

- Bez obzira na niz definicija same geografije, koje su često različite, Pavić pronalazi njihovu zajedničku bit i definira geografiju u najširem smislu kao znanost: “... **koja kauzalno proučava prostorni raspored i međusobni odnos** (povezanost, interakciju) **prirodnih pojava i ljudskog rada** [djelovanja, op. a.] **u konkretnim prostorima** (regijama) na površini zemlje. Ona nastoji da interpretira značenje sličnosti i razlike različitih područja u smislu iznalaženja uzroka i posljedica. Objašnjenje pojava, njihovih uzroka i posljedica i njihov odraz u pejzažu prvenstvena je zadaća geografije”

(Pavić, 1965)

DEFINIRANJE GEO U POLITIČKIM ZNANOSTIMA

- POLITIČKA GEOGRAFIJA (I GEOPOLITIKA)
- Politička geografija istražuje povezanost, utjecaj i međuzavisnost političkih fenomena te fizičko-geografskih i socijalno-geografskih faktora
- = prostorna dimenzija političkih procesa
- Tri faze razvoja političke geografije:
 1. proučavanje odnosa u okolini,
 2. proučavanje nacionalne moći = razvoj geopolitike
 3. proučavanje političkih regija

DEFINIRANJE GEO U MEĐUNARODNIM ODNOSIMA

- MEĐUNARODNI ODNOSI GEOGRAFSKI FAKTOR PRIZNAJU KAO JEDAN OD NAJVAŽNIJIH ALI JE SVEDEN SAMO NA FIZIČKO-GEOGRAFSKE DATOSTI
- VUKADINOVIĆ (1995) GEOGRAFSKI FAKTOR, PRIRODNI IZVORI, DEMOGRAFSKI FAKTOR, EKONOMSKI FAKTOR, PRAVNI FAKTOR, TEHNOLOŠKI FAKTOR, VOJNI FAKTOR, NACIONALNI FAKTOR
- SREDIŠNJI FAKTOR, “GEOGRAFIJA MAJKA POVIJESTI”, DOKTRINE EKSPANZIJONISTIČKOG I IMPERIJALISTIČKOG KARAKTERA
- VICTOR COUSIN (1828) UVOD U POVIJEST FILOZOFIJE “DAJTE MI GEOGRAFSKU KARTU BILO KOJE ZEMLJE...”

- “No, geografska sredina, unatoč tome što utječe na život ljudi odnosno naroda i njihovo ponašanje, pa i ono političkog karaktera, ipak **nema toliko značenja da bi se taj faktor mogao uzeti kao samostalan** u određivanju tako složenih odnosa. Štoviše, moguće je tvrditi da, za razliku od ostalih faktora međunarodnih odnosa geografski faktor ne može biti samostalan već tek djelomičan faktor interpretacije međunarodnih odnosa”

(Brandel u Vukadinović, 1995)

TEORIJE MEĐUNARODNIH ODNOSA I GEOGRAFSKI FAKTOR

- REALIZAM – Morgenthau (1948) – geo faktor kao nacionalna moć
- NEOKLASIČNI REALIZAM – Randall, Schweller – raspodjela dobara (pa i teritorija) = traženje statusa i pozicioniranje – materijalni status sile u međunarodnim odnosima
- KONSTRUKTIVIZAM – Wendt – reteritorijalizacija, nasuprot metodološkom individualizmu, problem u geo i strukturi geo odnosno vrednovanju/tipologizaciji

DEFINIRANJE GEO U GEOPOLITICI

- TROSTRUKI PROBLEM U POZICIONIRANJU – PRIPADNOST GEOPOLITIKE U SUSTAVU ZNANOSTI?
- DISCIPLINA ILI PODDISCIPLINA MEĐUNARODNIH ODNOSA VS. MEĐUNARODNI ODNOSI SAMO PODDISCIPLINA WORLD POLITICS ILI WORLD POLITICAL MAP
- POLITIČKA GEOGRAFIJA I GEOPOLITIKA KAO SPOJENI POJMOVI ILI GEOPOLITIKA KAO SAMO DRUGA FAZA U RAZVOJU POLITIČKE GEOGRAFIJE
- GEOPOLITIKA KAO DOKTRINA VOJNE STRATEGIJE VS. STRATEŠKE STUDIJE KAO KORISNIK GEOPOLITIČKE ANALIZE/POLICY ANALIZE

DEFINIRANJE GEO U GEOPOLITICI

- Povratak političke geografije i geopolitike u svjetskim okvirima, nakon negativnih konotacija uzrokovanih njemačkom geopolitičkom školom, također obilježavaju različita maskiranja u nazivu ili dodavanje prefiksa;
- “razumijevanje ‘geo’ dimenzije u globalnoj, regionalnoj i državnoj politici” (O’Sullivan, 1986, Parker 1998, u: Newman, 1998: 1/2);
- “Politička geografija međunarodnih odnosa” (O’Loughlin i Heske, 1991, u: Newman, 1998: 1/3);
- “Nova geopolitika” (Cohen, 1993, u: Newman, 1998: 1/4);
- “Kritička geopolitika” (Ó Tuathail, 1997, u: Newman, 1998: 1/5);
- “Svjetska politička karta” (Međunarodno geografsko udruženje; Newman 1998: 1/6);
- “Geopolitička ekonomija (Agnew i Corbridge, 1989; u Ó Tuathail i Dalby, 1998), ili
- “Politička ekonomija prostorne prakse (Agnew i Corbridge, 1995; u Ó Tuathail i Dalby, 1998)
- “Globalna geostrategija” = suvremena geopolitika (Pavić, 1972)

GEOGRAFIJA, GEOSTRATEGIJA, STRATEŠKE STUDIJE I PLANIRANJE

- Globalna (geo)strategija = geopolitika – izračun odnosa nacionalne moći država u međunarodnoj zajednici u datom trenutku
- Pavić (1972) tretira geostrategiju i globalnu geostrategiju kao dvije različite poddiscipline, od kojih geostrategija podrazumijeva vojne vještine strateškog upravljanja geografskim prednostima/nedostacima, a globalna geostrategija podrazumijeva promišljanja za upravljanje svijetom = (NEW) WORLD ORDER(S)

STRATEŠKE STUDIJE – TEORIJSKI KONCEPT

- Strateške studije su multidisciplinarno polje koje se bavi analizom strategija i politika, obično u kontekstu međunarodnih odnosa, vojne strategije, ekonomije i sigurnosti. Teorijski, strateške studije istražuju kako različiti akteri (države, međunarodne organizacije, korporacije) donose odluke koje se odnose na dugoročne ciljeve i načine za njihovo ostvarenje.
- Makro
- Nacionalna
- Mikro

STRATEŠKE STUDIJE – TEORIJSKI KONCEPT

- Teorije međunarodnih odnosa: oslanjaju se na teorije poput realizma, liberalizma i konstruktivizma kako bi objasnile ponašanje država i njihovih aktera u međunarodnom sustavu.
- Analiza sigurnosti: ovo polje istražuje sigurnosne prijetnje, konflikte i strategije odgovora. Proučava se kako akteri identificiraju rizike i postavljaju prioritete u svojim strategijama.
- Strateško planiranje: strateške studije obuhvaćaju proces donošenja odluka, formulaciju i implementaciju strategija. Ovo uključuje analizu resursa, sredstava i mogućnosti.
- Vojska i vojna strategija: ovaj aspekt se bavi vojnim doktrinama, taktikama i operativnim planiranjem. Analiza vojnih strategija može uključivati teorijske okvire kao i praktične primjere iz povijesti.
- Globalizacija i transnacionalni izazovi: strateške studije se također fokusiraju na suvremene izazove poput terorizma, kibernetičke sigurnosti i klimatskih promjena, koje zahtijevaju prilagodljivo strateško razmišljanje.
- Etika i moral u strategiji: moralne i etičke implikacije strateškog odlučivanja, npr. u vezi s vojnom intervencijom i ljudskim pravima.

Teorije međunarodnih odnosa i sigurnosnih studija

- Realizam - Fokusira se na moć, nacionalne interese i anarhičnu prirodu međunarodnog sustava. Realisti smatraju da su sukobi neizbježni i da države djeluju racionalno kako bi maksimizirale svoju sigurnost i moć.
- Liberalizam - Proučava ulogu institucija, međuzavisnost među državama i mogućnosti suradnje. Liberalisti se fokusiraju na ekonomske interakcije i međunarodne institucije kao sredstva za smanjenje sukoba.
- Konstruktivizam - Ova teorija naglašava društvene konstrukcije i identitete u oblikovanju međunarodnih odnosa. Konstruktivisti vjeruju da su interesi i identiteti država oblikovani društvenim procesima i diskursima.
- Feminističke teorije - Analiziraju kako rod i seksualnost utječu na međunarodne odnose, sigurnosne studije i strategije, kritizirajući tradicionalne narative i pristupe.
- Teorije sigurnosti - Proučavaju kako različiti akteri definiraju i reagiraju na sigurnosne prijetnje, uključujući konvencionalne i nekonvencionalne izazove.

Neki od poznatijih autora...

- Carl von Clausewitz - njegovo djelo "O ratu" smatra se temeljnim tekstom za razumijevanje vojne strategije i teorije rata. On naglašava "rat kao nastavak politike drugim sredstvima".
- Sun Tzu - autor drevnog kineskog vojničkog manifesta "Umijeće rata", čije su strategije i filozofije ratovanja i vođenja sukoba utjecale na mnoge aspekte strategijskog razmišljanja.
- Mahan, Alfred Thayer - njegova teorija pomorske moći u djelu "Utjecaj pomorske moći na povijest" naglašava važnost morske moći za nacionalnu sigurnost i strategiju.
- Kenneth Waltz - osnivač teorije neorealizma, koja se fokusira na strukturu internacionalnog sustava i distribuciju moći kao ključne čimbenike koji oblikuju ponašanje država.
- John Mearsheimer - poznat po svojoj teoriji ofenzivnog realizma, Mearsheimer analizira dinamiku moći i sukoba među državama u međunarodnom sustavu.
- Robert Keohane - ključna figura u razvoju teorije liberalizma u međunarodnim odnosima, koja se usredotočuje na ulogu međunarodnih institucija i međuzavisnosti.
- Ann Tickner - feministička teorija međunarodnih odnosa, kritizirajući tradicionalne pristupe i naglašavajući važnost rodni pitanja u analizi rata i sigurnosti.

TRI POMOĆNE METODE ZA ODREĐIVANJE GEO U FORMULIRANJU STRATEGIJE/ZNANSTVENOG RADA/JAVNIH POLITIKA/...

- ANALIZA GEOPOLITIČKOG POLOŽAJA / SMJEŠTAJ NA GEOPOLITIČKOJ KARTI SVIJETA – nacionalna razina u kontekstu
- ANALIZA GEOPOLITIČKE MOĆI – globalna razina u komparativnom pristupu
- ANALIZA SCENARIJA – situacijski pristup studije slučaja prema konkretnom problemu / fenomenu

ZAKLJUČAK

- Dualizam geografije zbog objekta proučavanja
- Problematika smještanja geopolitike unutar jedne discipline
INTERDISCIPLINARNOST
- Predefiniranost i svojatanje vodi prema konfuziji u sustavu znanosti
- Koliko autora toliko definicija geografskog faktora kao i njegove (ne)važnosti
- Pojavljuje se nesuglasje šta sve geografski faktor podrazumijeva ili bi trebao uključivati

ZAKLJUČAK

- Metodologija geopolitičke analize za pomoć u izradi strategija i policy papera zaobilazi nedostatke – geopolitički pristupi + skupovi metodoloških aparata + nezaobilazna interdisciplinarnost
- pomoćne / ishodišne metode ili samostalni istraživački modeli/dizajn

1) Analiza geopolitičkog položaja države = rezultat smještaj na geopolitičkoj karti svijeta u datom trenutku – jedinična analiza u globalnom prikazu

2) Analiza geopolitičke moći = rezultat komparativna analiza državne moći (ili jednog aspekta državne moći) klastera država obuhvaćenih istraživanjem u datom trenutku – u cilju odmjeravanja snage i strateškog promišljanja (vanjskopolitičkih) akcija

3) Analiza scenarija = situacijska procjena mogućnosti s obzirom na datosti

TEME PREDAVANJA 2024/2025.

- POZICIONIRANJE GEO U SUSTAVU ZNANOSTI 3.10.
- WORLD(S) WE LIVE IN? 10.10.
- SUVREMENI GEOPOLITIČKI PROBLEMI – FENOMENI I PROCESI; MIGRACIJE I MIGRATORNI TOKOVI U 21. STOLJEĆU 31.10.
- GEOPOLITIČKI POLOŽAJ I GEOSTRATEŠKI ZNAČAJ REPUBLIKE HRVATSKE 28.11.
- PROSTOR, TERITORIJALNOST, ASTRO(GEOPOLITIKA) I CYBER 9.1.

NACIONALNA SIGURNOST Republike Hrvatske u 21. stoljeću

knjiga 2.

PREPORUČENA LITERATURA

Zorko, M. (2014) Politička geografija,
geopolitika i geostrategija u

Političkoj misli od 1964. do 2013. godine, dostupan na
<https://hrcak.srce.hr/119522>

Zorko, M. (2016) “Velika igra” na Pacifiku:
povratak maritimne geopolitike i odnosi moći u

Južnome kineskom moru, dostupan na <https://hrcak.srce.hr/172026>

Nacionalna sigurnost Hrvatske u 21. stoljeću, 2. knjiga (2023) – 3 poglavlja:

Sustav nacionalne sigurnosti Republike Hrvatske; Strategija/strategije
nacionalne sigurnosti i izazovi geopolitičkog položaja Republike Hrvatske; i
Hibridne prijetnje (opasnosti)

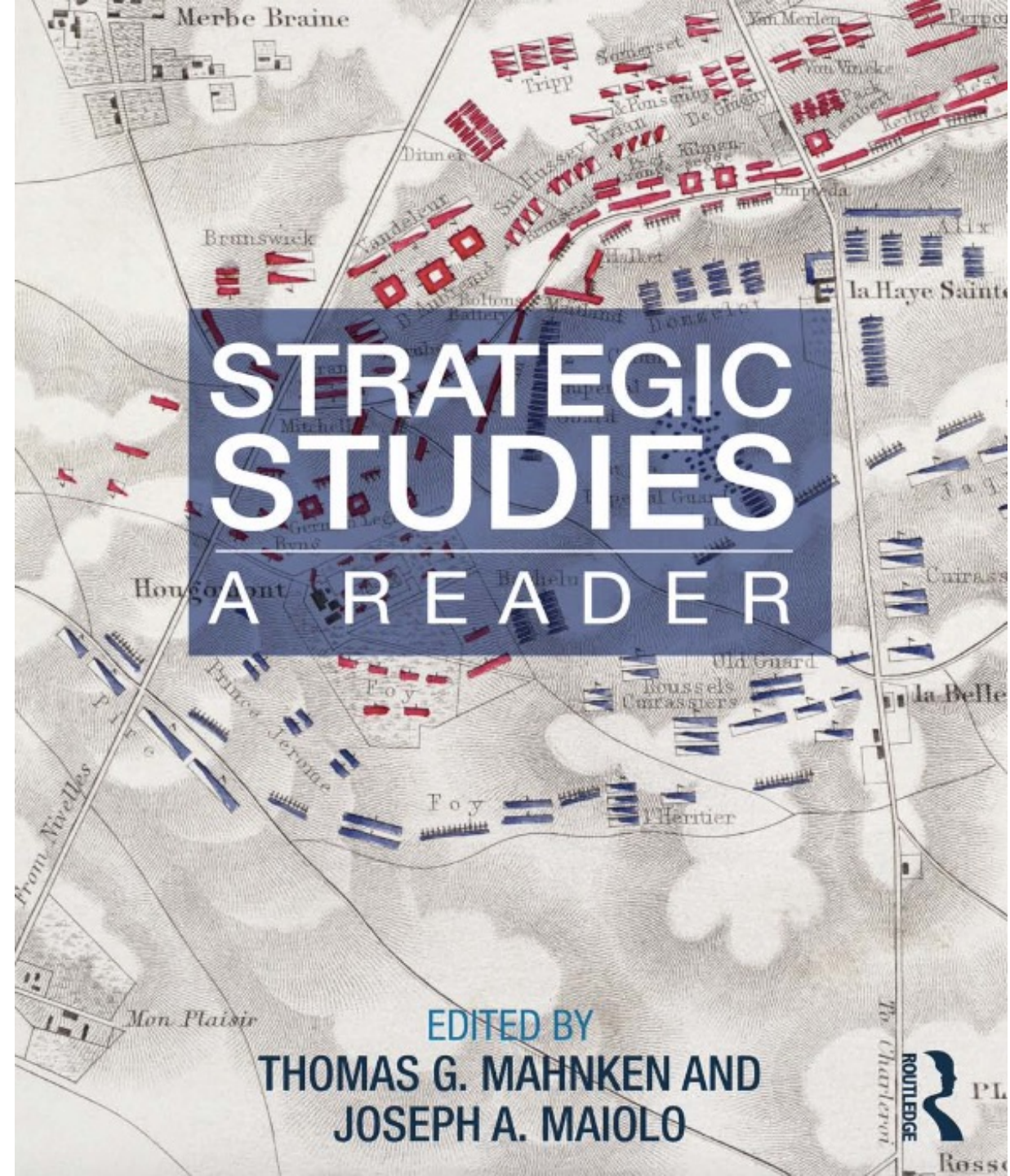
DODATNA LITERATURA

Strategic Studies.

A Reader, Second Edition
(2014)

Urednici:

Thomas G. Mahnken
and Joseph A. Maiolo

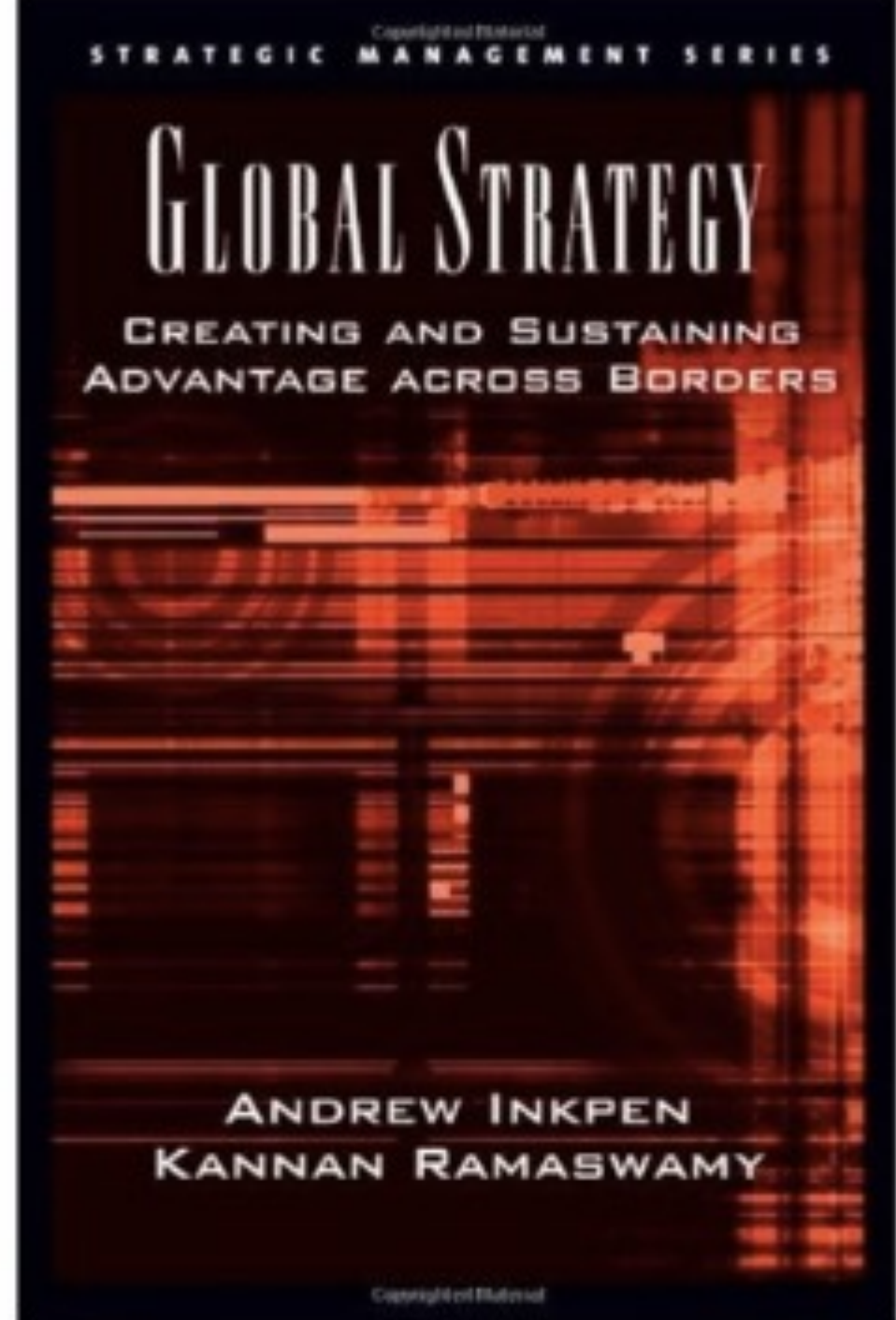
DODATNA LITERATURA

Global strategy :
creating and sustaining
advantage across borders

Andrew Inkpen

Kannan Ramaswamy

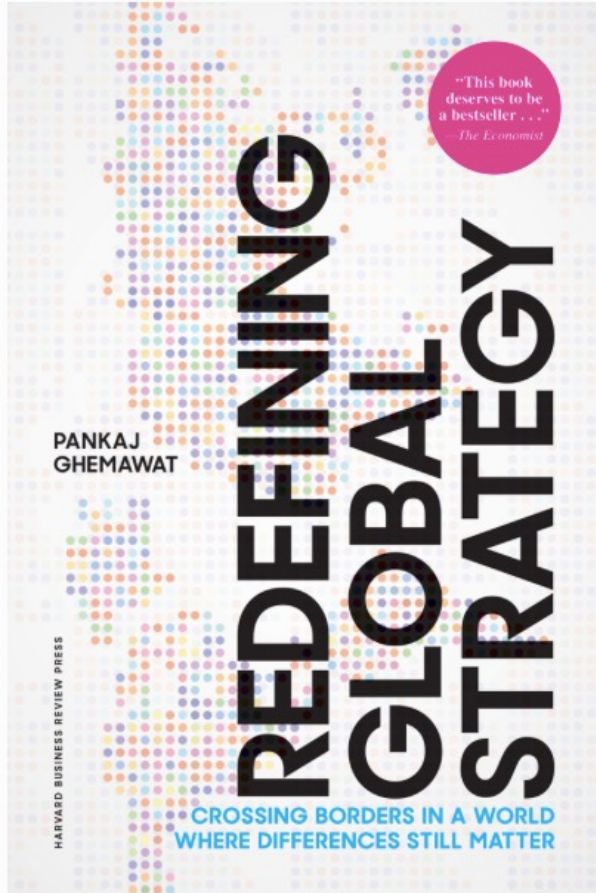
Oxford, 2006.

SEMINARSKA LITERATURA

- Jurković, D. (2019) POLITIKA FRANKLINA D. ROOSEVELTA PREMA VELIKOJ BRITANIJU OD ULASKA U DRUGI SVJETSKI RAT DO ATLANTSKE POVELJE. Polemos, XXII (44-45), 39-55., dostupan na <https://hrcak.srce.hr/237426>
- Ghemawat, P. (2018) Redefiniranje globalne strategije, Harvard Business Press / Mate

SEMINARSKA LITERATURA

“Most of us do not need much persuading that the world is still round, but Pankaj Ghemawat redefines its circularity. He shows how companies can benefit from what he calls semiglobalization, while not falling into the traps unwittingly set by those who talk glibly about our ‘globalized world.’”

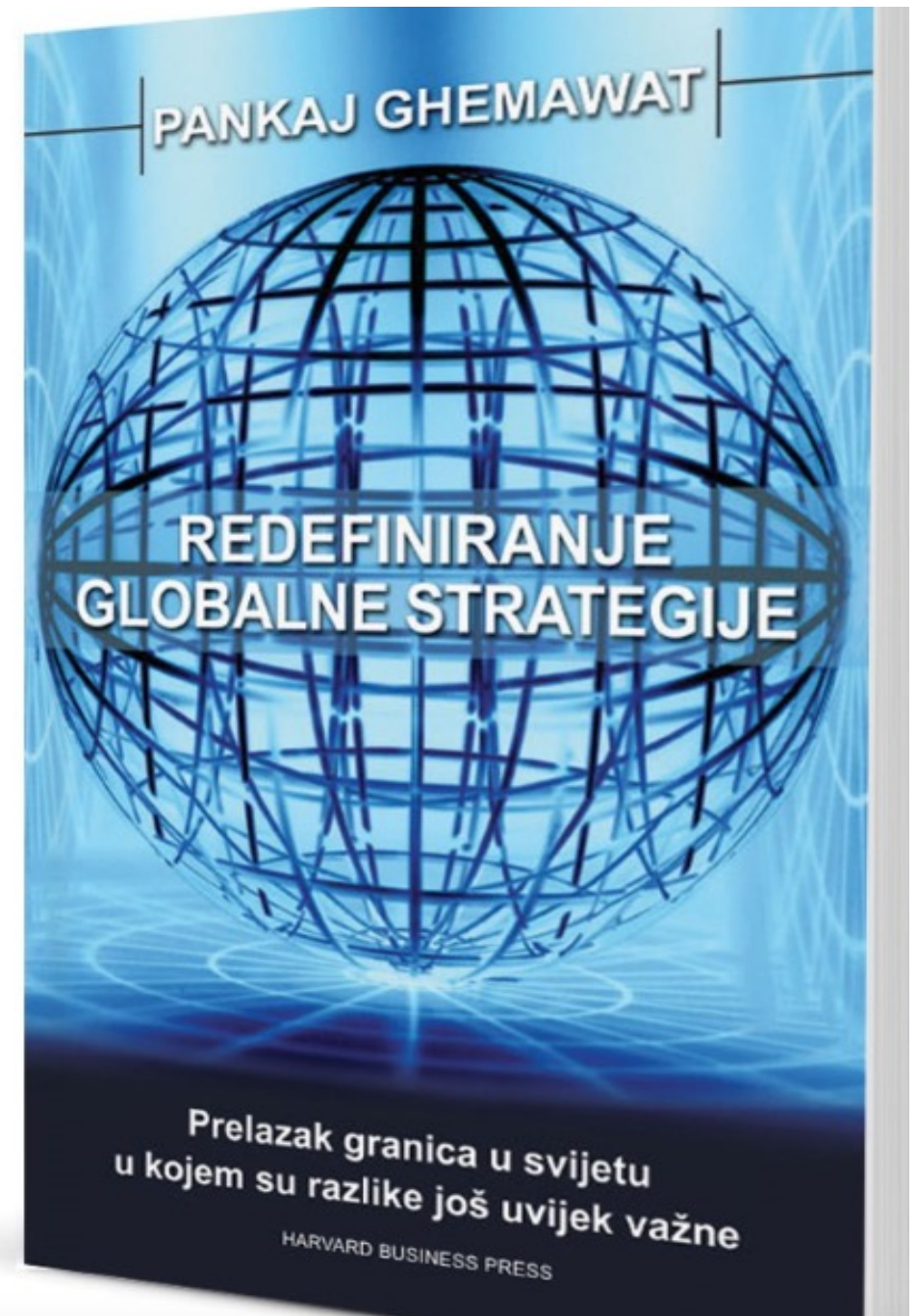
—Sir Howard Davies, Chairman, Royal Bank of Scotland

“An impeccably researched reassessment of the global business world—not as an ideal but as it really is.”

—Sir Martin Sorrell, CEO, WPP Group

“Now things are clear. Nations and cultures will continue challenging the babel-like perspectives of those who see an irresistibly globalizing world. Pankaj Ghemawat’s refreshing and thought-provoking book brings us to the real world.”

—Michel Camdessus, former Managing Director, International Monetary Fund

PROF.DR.SC. MARTA ZORKO

marta.zorko@fpzg.hr

KONZULTACIJE UZ PRETHODNI DOGOVOR; ČETVRTAK 11

DOC.DR.SC. DANIJEL JURKOVIĆ

djurkovic@fhs.unizg.hr

KONZULTACIJE UZ PRETHODNI DOGOVOR; ČETVRTAK 11

ORGANIZACIJA NASTAVE 2024/2025.

- Nastava obavezna, provjere potpisivanjem
- Ispit pisani – na roku ili kroz 2 kolokvija (oba preko 50%)

KOLOKVIJ 1 – 14.11. u 10 sati

KOLOKVIJ 2 – 23.1. u 10 sati

- Seminarski zadaci

NASH WEERASEKERA ILLUSTRATION FOR FOREIGN POLICY